

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

*Μαθητικό Πρόγραμμα
«Περιηγήσεις στα Θρησκευτικά και Πολιτιστικά Μονοπάτια της
Κύπρου»*

Σχολική Χρονιά 2022-2023

Υπεύθυνη Επιθεωρήτρια: Δρ Ελιάννα Χατζηιωάννου

Συντονιστής: Δρ Κωνσταντίνος Στεφανής

Εισαγωγικά...

Το πρόγραμμα των Μαθητικών Θρησκευτικών Περιηγήσεων έχει ήδη διανύσει ...πολλά χιλιόμετρα. Εκατοντάδες μαθητές και μαθήτριες έχουν λάβει μέρος στα σχολικά project και εργάστηκαν τότε σε άγνωστες πτυχές γνωστών μνημείων είτε προσέγγισαν εντελώς καινούρια μονοπάτια. Τα οφέλη πολλαπλά αφού η συμμετοχή στο πρόγραμμα καλλιεργεί την ομαδικότητα, την πρωτοβουλία, την άτυπη μάθηση, την έρευνα και παρουσίαση ενός μνημείου.

Το πρόγραμμα δεν έχει διαγωνιστικό χαρακτήρα. Σε όλους τους συμμετέχοντες δίνεται πιστοποιητικό συμμετοχής. Τιμητικό δίπλωμα θα δοθεί φέτος για τις εργασίες εκείνες που διακρίνονται για την πρωτοτυπία και την ποιότητα των τελικών προϊόντων τους. Στην υλοποίηση του Προγράμματος συμμετέχουν εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων.

Η συμμετοχή των σχολείων στο Πρόγραμμα γίνεται με δύο τρόπους:

α) Σε σχολική βάση - Κάθε σχολείο διερευνά και παρουσιάζει ένα μνημείο ή σύνολο μνημείων που συνδέονται γεωγραφικά ή ιστορικά.

β) Σε διασχολική βάση – δύο ή περισσότερα σχολεία συνεργάζονται στην έρευνα και παρουσίαση ενός ή περισσότερων μνημείων που συνδέονται γεωγραφικά ή ιστορικά. Τα σχολεία αναλαμβάνουν να προσεγγίσουν και να επεξεργαστούν διαφορετικές πτυχές του αντικειμένου έρευνάς τους.

Οι στόχοι μας...

- Ανάδειξη του θρησκευτικού και πολιτιστικού πλούτου καθώς και της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου
- Συμμετοχή των μαθητών/μαθητριών στη διερεύνηση των θρησκευτικών και πολιτιστικών μνημείων του τόπου μας αλλά και στην ευρεία διάχυση των αποτελεσμάτων τους
- Καλλιέργεια δημιουργικής και κριτικής σκέψης και διατήρηση της ιστορικής μνήμης
- Βιωματική μάθηση και δημιουργική αξιοποίηση του εξωδιδασκτικού χρόνου
- Αναζήτηση και εφαρμογή κατάλληλου εργαλείου για συλλογή πληροφοριών και ανάπτυξη δεξιοτήτων παρουσίασης και διάχυσης των ερευνητικών προϊόντων

Το πλάνο μας...

Όλες οι εργασίες παρουσιάζονται στο πλαίσιο τοπικών Επαρχιακών Ημερίδων που συνδιοργανώνονται από τη Διεύθυνση Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης και το Συνοδικό Γραφείο Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου.

Πρόγραμμα Επαρχιακών Ημερίδων

ΕΠΑΡΧΙΑ	ΧΩΡΟΣ	ΧΡΟΝΟΣ
ΛΑΡΝΑΚΑ	Αίθουσα Εκδηλώσεων Ι.Ν. Αγίου Λαζάρου	31 Μαρτίου 2023 1:00 – 13:00
ΠΑΦΟΣ	Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου	03 Απριλίου 2023 11:00 – 13:00
ΛΕΥΚΩΣΙΑ	Παγκύπριο Γυμνάσιο - Παλιός Καθεδρικός Ναός Αγίου Ιωάννη	04 Απριλίου 2023 11:00 – 13:00
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ	Ι.Ν. Παναγίας Χορτακιώτισσας – Σωτήρα Αμμοχώστου	05 Απριλίου 2023 11:00 – 13:00
ΛΕΜΕΣΟΣ	Αίθουσα Εκδηλώσεων Ι.Μ. Λεμεσού – Ι.Ν. Αγίας Νάπας	25 Απριλίου 2023 10:00 – 12:30

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ ΛΑΡΝΑΚΑΣ
Επαρχιακός Συντονιστής: π. Μιχάλης Σιδεράς

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	ΘΕΜΑ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ/ΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΘΕΜΑ: <i>Ιερός Ναός Αγίου Λαζάρου</i>		ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ: 1. Βίος Αγίου Λαζάρου 2. Ναός (Αρχιτεκτονική-Ιστορία) 3. Εικονογραφία 4. Ο Άγιος Λάζαρος στην Καινή Διαθήκη 5. Το περιβάλλον του Αγίου Λαζάρου 6. Λαογραφικά στοιχεία - Παραδόσεις για τον Άγιο Λάζαρο		
1	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΔΡΟΣΙΑΣ	«Τα Δροσολαζάρεια» - Λαογραφικές παραδόσεις για τον Άγιο Λάζαρο	π. Βαρνάβας Μίσιη Δέσποινα Δαμιανού	24
2	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΠΕΤΡΑΚΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ	<i>Ι. Ν. Αγίου Λαζάρου</i>	π. Μιχάλης Σιδεράς	15
ΆΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ				
3	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΛΙΒΑΔΙΩΝ	<i>Ο Άγιος Ιούδας ο Θαδδαίος</i>	Ανδρέας Ιωάννου	5
4	ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙ Ο ΛΕΥΚΑΡΩΝ	<i>Χαρτογράφηση Παρεκκλησιών Δήμου Λευκάρων</i>	Ελένη Χριστοφόρου Γιώργος Κουνούσιης	30
5	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ	<i>Ο Ναός της Παναγίας Αγγελόκτιστης στο Κίτι</i>	Νίκος Αντωνίου	6
6	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΞΥΛΟΤΥΜΠΟΥ	<i>Το περιβάλλον του Αγίου Λαζάρου</i>	Κυριακή Πανασέτη	20

Ο ΑΓΙΟΣ ΛΑΖΑΡΟΣ – Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΣΤΗ ΛΑΡΝΑΚΑ

Κατά την παράδοση της Εκκλησίας ο Λάζαρος ήταν τριάντα ετών το 33 μ.Χ. όταν ο Χριστός τον ανέστησε εκ νεκρών. Κατέφυγε στην Κύπρο αφού τον αναζητούσαν οι Εβραίοι για να τον θανατώσουν. Έζησε άλλα τριάντα χρόνια στο Κίτιο και απέθανε γύρω στο 63 μ.Χ. σε ηλικία εξήντα ετών. Εδώ τον βρήκαν οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας, όταν ήλθαν στην Κύπρο το 45 μ.Χ. και τον χειροτόνησαν πρώτο Επίσκοπο Κιτίου. Ποίμανε το ποίμνιό του για δεκαοχτώ χρόνια (45-63 μ.Χ.), οπότε πέθανε για δεύτερη φορά και ετάφη στο Κίτιο, εκεί όπου σήμερα υψώνεται ο βυζαντινός ναός του.

Η εκκλησία του αγίου Λαζάρου είναι μια από τις τρεις εκκλησίες με τρεις τρούλους που υπάρχουν στην Κύπρο. Οι τρεις αυτές εκκλησίες (η ερειπωμένη εκκλησία που κτίστηκε στο διάδρομο που οδηγεί από τη βασιλική του αγίου Επιφανίου στο βαπτιστήριό της, η εκκλησία του Απ. Βαρνάβα και αυτή του αγίου Λαζάρου) διαφέρουν από τις άλλες πολύτρουλλες εκκλησίες της Κύπρου και αποτελούν ιδιαίτερο τύπο, στον οποίο συνδυάζονται τρεις συνεπτυγμένοι εγγεγραμμένοι σταυροειδείς με τρούλο.

Ο ναός κτίστηκε στα τέλη του 9ου αιώνα, γύρω στο 890 μ.Χ., από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Λέοντα Στ' τον Σοφό. Κτισμένη εξ ολοκλήρου από πέτρα, είναι τρίκλιτη, με τους τρεις τρούλους στο μεσαίο κλίτος. Οι τρεις τρούλοι είναι σήμερα κομμένοι. Καταρρίφθηκαν τον καιρό της Τουρκοκρατίας όταν, κατά την παράδοση, Τούρκος αξιωματούχος διέταξε την κατεδάφιση τους επειδή, μπαίνοντας στο λιμάνι της Λάρνακας, προσευχήθηκε εκλαμβάνοντάς τους σαν θόλους τουρκικού τεμένους. Σύμφωνα με άλλη άποψη, καταστράφηκαν από σεισμό, άγνωστο πότε. Το 1734 όταν επισκέφθηκε την εκκλησία ο Ρώσος μοναχός Βασίλι Μπάρσκυ, ήταν ήδη κατεστραμμένοι.

Μέσα στο ναό φυλάσσονται οι εξής πολύτιμες και αρχαίες εικόνες, που ίσως να ανήκαν σε παλαιότερο εικονοστάσι: μια του αγίου Λαζάρου ως Επισκόπου, φέροντος “πολυσταύριον φελόνιον”, (μέσα 16ου αιώνα), και μια της Αναστάσεως του Λαζάρου, εξ ίσου παλαιά, βυζαντινής λαϊκής τεχνοτροπίας. Αξιοσημείωτες είναι τέλος και τέσσερις άλλες μεγάλες εικόνες που, τοποθετημένες σε ξυλόγλυπτα τέμπλα, κοσμούν τους τέσσερις πεσσούς του κεντρικού θόλου: της Παναγίας με ρωσικό διάκοσμο, της αναστάσεως του Λαζάρου, του αγίου Νικολάου και του αγίου Γεωργίου με σκηνές από το βίο του περιμετρικά της κεντρικής παραστάσεως, έργο του 1717 του Ιακώβου Μόσκου του Κρητός.

Φαίνεται ότι, παλαιότερα, ολόκληρος ο ναός ήταν αγιογραφημένος, γιατί μέχρι τον περασμένο αιώνα σώζονταν μερικές τοιχογραφίες στους πεσσούς του κεντρικού θόλου. Οι τοιχογραφίες του ναού καταστράφηκαν από άγνωστη αιτία κατά την πολύκαιρη διάρκεια ύπαρξης του ναού ή κατ' άλλη εκδοχή πρέπει να καταστράφηκαν, πιθανότατα, από την πολλή υγρασία που επικρατεί στην περιοχή της Λάρνακας και ειδικότερα της ενορίας Σκάλας, όπου το υψόμετρο ελάχιστα διαφέρει εκείνου της θάλασσας.

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ ΠΑΦΟΥ

Επαρχιακός Συντονιστής: Ιωάννης Παπανίκας

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	ΘΕΜΑ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ/ΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ
		ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΘΕΜΑ: <i>Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου</i>	ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ: 1. Ο βίος της Αγίας Παρασκευής 2. Ιστορικά στοιχεία για τον Ναό 3. Το τετράκογχο πρόσκτισμα 4. Γραπτός διάκοσμος και σκιαδογραφήματα 5. Τοιχογραφίες 6. Εικονοστάσιο και εικόνες 7. Χειρόγραφα και παλαίτυπα 8. Εκκλησιαστικά αντικείμενα 9. Συνέντευξη από τον εφημέριο του Ναού	
1	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΑΦΟΣ	Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου -Ο βίος της Αγίας Παρασκευής -Συνέντευξη από τον εφημέριο του Ναού	Αντρούλα Ευσταθίου Στέλιος Κεδαρίτης	2
2	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΑΦΟΣ	Ανάδειξη μνημείου Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου - Εικονοστάσιο και εικόνες - Χειρόγραφα και παλαίτυπα - Εκκλησιαστικά αντικείμενα	Ιωάννης Παπανίκας Νταρζάνος Φώτιος	7
3	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΕΡΟΣΚΗΠΟΥ ΠΑΦΟΣ	Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου - Τοιχογραφίες - Το τετράκογχο πρόσκτισμα	Προκοπίου Χριστίνα	6
4	ΛΥΚΕΙΟ ΓΕΡΟΣΚΗΠΟΥ ΠΑΦΟΣ	Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου - Ιστορικά στοιχεία για τον Ναό -Ο εξωτερικός χώρος	Παππά Ειρήνη Καραμπάς Νικόλαος	3

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΓΕΡΟΣΚΗΠΟΥ

Ο Ιερός Ναός της Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου είναι ένα μνημείο με παγκόσμια ακτινοβολία και κύρους. Θεωρείται ένα οικοδόμημα από τα πιο καλοδιατηρημένα της Βυζαντινής περιόδου. Τέσσερα χιλιόμετρα ανατολικά της πόλης της Πάφου και στο χωριό όπου βρισκόταν ο Ιερός Κήπος της Θέας Αφροδίτης, στην Γεροσκήπου, βρίσκεται κτισμένος ο αρχαιότερος από τους δύο πεντάτρουλους Ναούς που υπάρχουν στο νησί. Πρόκειται για κτίσμα του 9ου αιώνα, το οποίο δέχθηκε τροποποιήσεις στο τέλος του 18ου ή αρχές του 19^{ου} αιώνα.¹ Δεν έχει εξακριβωθεί κατά πόσο ο ναός αυτός είναι κτισμένος πάνω σε κατάλοιπα αρχαίου ναού της Αφροδίτης. Βλέπουμε πως δεν υπάρχουν σταυροί, ούτε και υπήρχαν εξαρχής. Σε αυτό το μνημείο δέσποζαν τα κιονόκρανα.²

Ο Ναός έχει πέντε τρούλους κι είναι μια τρίκλιτη, καμαροσκέπαστη βασιλική, γεγονός που την καθιστά μοναδική, καθώς είναι μία από τις δύο εκκλησίες αυτού του είδους που υπάρχουν σ' ολόκληρο το νησί. Οι τρεις τρούλοι βρίσκονται στο κεντρικό κλίτος και οι άλλοι δύο, στα δύο πλάγια. Σχηματίζουν και οι πέντε μαζί, ένα ομόκεντρο Σταυρό. Αποτελεί

ένα σημαντικό δείγμα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής.³

Η πιο παλαιά αναφορά που έχουμε στη διάθεσή μας για τον Ναό είναι αυτή του Αθανάσιου Σακελλάριου στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, στο σύγγραμμά του *Τα Κυπριακά*. Όμως κατά την 2^η έκδοση αυτού του συγγράμματος, έχουμε αναφορά πως ο Ναός ήταν αφιερωμένος στον Τίμιο Σταυρό. Ενώ ο Ιερώνυμος Περισιτιάνης αναφέρει τον Ναό ως αφιερωμένο «εις την Αγίαν Παρασκευήν (Σταυρόν του Σωτήρος)». Στην ιστορική έρευνα επικρατεί μια σύγχυση περί της ονομασίας του Ναού. Το πιο πιθανόν είναι ότι στην αρχή ο Ναός ήταν αφιερωμένος στον Τίμιο

Σταυρό και μετά να αποδόθηκε στην Οσιομάρτυρα Παρασκευή. Έχουμε πολλές αναφορές στα σκιδογραφήματα περί του Τιμίου Σταυρού καθώς και η σταυρόσχημη αρχιτεκτονική του συνηγορούν υπέρ αυτής της άποψης.⁴ Εξωτερικά ο ναός μοιάζει με τον ναό των Αγίων Βαρνάβα

και Ιλαρίωνος στην Περιστερώνα ενώ έχει κάποια κοινά στοιχεία με τους ναούς Αποστόλου Βαρνάβα κοντά στη Σαλαμίνα και του Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα.⁵ Μέσα στο Ναό υπάρχουν τρία κλίτη με σπάνιες τοιχογραφίες διαφορετικών περιόδων και τεχνοτροπιών, όπως αυτή της Σταύρωσης του Χριστού. Βυζαντινής τεχνοτροπίας αλλά με επιρροές και από τη Δύση. Σπάνιο έργο επίσης είναι η αμφίγραπτη βυζαντινή εικόνα, της Παναγίας στην εμπρόσθια όψη και στην οπίσθια η Σταύρωση του Χριστού. Ο Ναός κοσμεύεται από σπάνια κειμήλια, όπως χειρόγραφα και παλαίτυπα και διάφορα εκκλησιαστικά αντικείμενα απaráμιλλης αισθητικής.

¹ www.ix-andromeda.com/pafos/agia-paraskeue-geroskepou.html

² <http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/All/008B4006143DA977C2257199002EC495?OpenDocument>

³ <https://www.visitcyprus.com/index.php/el/discovercyprus/rural/sites-monuments/700-agia-paraskevi-byzantine-church-geroskipou-village>

⁴ Ο ναός της Αγίας Παρασκευής στη Γεροσκήπου, Ανδρέας Φούλιας - Χριστόδουλος Χατζηχριστοδούλου, *Ιερά Μητρόπολις Πάφου*, σελ. 28-29, Λευκωσία 2019

⁵ <https://geroskipou.org.cy>

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Επαρχιακός Συντονιστής: Ευάγγελος Κούρτης

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	ΘΕΜΑ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ/ΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΘΕΜΑ: <i>Παλιός Καθεδρικός Ναός Αγίου Ιωάννη</i>		ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ: <i>1. Περιοχή (το τετράγωνο του Ναού - Σχολείο - Βιβλιοθήκη, κλπ) 2. Ιστορία γύρω από τον Ναό και την Ενορία του. 3. Αρχιτεκτονική -Αγιογραφίες - Τοιχογραφίες. 4. Βίος Αγίου Ιωάννη. 5. Θέση Αγίου Ιωάννη στην Καινή Διαθήκη 6. Η Θεολογία του. 7. Σπήλαιο της Αποκάλυψης - Πάτμος 8. Η Αποκάλυψη του Αγίου Ιωάννη</i>		
1	ΛΥΚΕΙΟ ΙΔΑΛΙΟΥ	ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ 1,2,3	Μήτος Ηλίας Κωνσταντίνου Ηλίας	45
2	ΛΥΚΕΙΟ ΔΑΣΟΥΠΟΛΗΣ	ΥΠΟΘΕΜΑ 3 Αγιογραφίες	Πέτρος Κούρτης Χατζηκυριάκος Χριστόδουλος	7
3	ΛΥΚΕΙΟ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΚΑΤΑΜΕΙΑΣ	ΥΠΟΘΕΜΑ 4 Βίος	Μάλαμα Στυλιανού	2
4	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΕΓΚΩΜΗΣ	ΥΠΟΘΕΜΑ 3 Τοιχογραφίες	Παπαθωμάς Θωμάς	1
5	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ	Η θέση του Αγίου Ιωάννη στην Καινή Διαθήκη Η Θεολογία του	Κούρτης Ευάγγελος	10
ΆΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ				
6	ΛΥΚΕΙΟ ΚΥΚΚΟΥ Α΄	1. Μοναστήρια της Λεμεσού 2. Μονή Μαχαιρά και Παναγία της Λύσης	Αιμιλία Κυριάκου	3
7	ΛΥΚΕΙΟ ΛΑΤΣΙΩΝ	Ιερά Μονή Αγίου Μηνά	Δέσποινα Μαλιάπη Μαριλένα Χαραλάμπους	20
8	ΛΥΚΕΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΑΡΝΑΒΑ	1. Το έργο των Αγγέλων και ο ρόλος τους στην Λατρεία, 2. Η Ιερά Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Αναλιόντα.	Φίλιππος Φιλίππου	17

ΚΑΘΕΔΡΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ

Ο Καθεδρικός Ναός του Αγίου Ιωάννη, βρίσκεται στην εντός των τειχών Λευκωσία και χτίστηκε στη θέση του παρεκκλησιού του Αγίου Ιωάννη του Ευαγγελιστή, του Μοναστηριού των Βενεδικτίνων, τον 14ο αιώνα. Ο Αρχιεπίσκοπος Νικηφόρος ξανάχτισε το μοναστήρι το 1662. Είναι ένα μικρό εκκλησάκι αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο, με μία πτέρυγα και κυκλικό θόλο σε Φραγκο-Βυζαντινό στιλ, με εξωτερικά στηρίγματα και δυτικό πρόναο.

Ο ναός ανήκει στον τύπο του μονόχωρου καμαρόσκεπου. Ο ναός στο εσωτερικό διαθέτει οξυκόρυφη καμάρα η οποία υποστηρίζεται από πέντε επίσης οξυκόρυφα σφενδόνια. Τα σφενδόνια στηρίζονται σε μικρούς προβολούς ψηλά στους τοίχους. Η είσοδος στο ναό γίνεται από τέσσερις πόρτες. Οι τρεις, στη νότια, δυτική και βόρεια πλευρά έχουν ίδιο πλάτος, ενώ μία μικρότερη βρίσκεται στο ανατολικό άκρο του βόρειο τοίχου και παρέχει απευθείας πρόσβαση στο ιερό βήμα. Επίσης, διαθέτει εννέα παράθυρα, πέντε στο νότιο και τέσσερα στο βόρειο τοίχο. Δύο παράθυρα βρίσκονται στις κόγχες στον ανατολικό τοίχο και πέντε στον νάρθηκα.

Στο ανατολικό του άκρο ο ναός διαθέτει κόγχη, ημικυκλική εσωτερικά και πεντάπλευρη εξωτερικά. Ακριβώς νότια της κεντρικής κόγχης βρίσκεται μια μικρότερη, η οποία καλύπτει τις δύο από τις πέντε πλευρές της κεντρικής κόγχης και λειτουργούσε ως σκευοφυλάκιο. Στη νοτιοανατολική πλευρά του ναού υψώνεται το κωδωνοστάσιο, το οποίο είναι μεταγενέστερη προσθήκη. Οι βόρειοι και νότιοι εξωτερικοί τοίχοι υποστηρίζονται από αντηρίδες, έξι σε κάθε τοίχο. Ο νάρθηκας του ναού στεγάζεται με σταυροθόλιο και το κάτω του τμήμα είναι ανοικτή στοά.

Η νότια και δυτική είσοδος φέρουν μαρμάρινα υπέρθυρα με γλυπτό διάκοσμο. Το υπέρθυρο της νότιας εισόδου απεικονίζει δάφνινο στεφάνι με οικόσημο στο εσωτερικό του, που περιβάλλεται από δύο γυμνές ανθρώπινες μορφές που τραβούν σκοινί και από πάνω βρίσκεται ανάγλυφο του λιοντάρι του Αγίου Μάρκου. Στο δυτικό υπέρθυρο απεικονίζεται στο κέντρο οικόσημο με δύο λιοντάρια που φέρει εκατέρωθεν ροζέτες και βρίσκονται κάτω από τρίλοβο τόξο. Από πάνω, σε άλλη πλάκα, απεικονίζονται τρία οικόσημα, με το μεσαίο να βρίσκεται ψηλότερα από τα άλλα δύο, και έχει χαραγμένη την κτητορική επιγραφή. Από πάνω έχει εντοιχιστεί πλάκα, πιθανόν τμήμα μικρής σαρκοφάγου, όπου απεικονίζεται η Σταύρωση.

Ο ναός στο εσωτερικό του φέρει τοιχογραφίες του 18ου αιώνα με σκηνές από τη Βίβλο, καθώς και την ανακάλυψη του τάφου του Αποστόλου Βαρνάβα στη Σαλαμίνα. Επίσης στο εσωτερικό του ναού φυλάσσονται εικόνες του 1795 και 1797, έργα του Ιωάννη Κορνάρου

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Επαρχιακή Συντονίστρια: Ευσεβία Αδάμου

Α/Α	ΣΧΟΛΕΙΟ	ΘΕΜΑ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ/ΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ
		ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΘΕΜΑ: <i>Η Παναγία στη ζωή των πιστών μέσα από το πέρασμα των αιώνων. Ιστορία, λαογραφία – παράδοση και εικονογραφία του Ναού της Παναγίας της Χορτακιώτισσας στη Σωτήρα Αμμοχώστου.</i>	ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ: 1. Η Παναγία μας οδηγός στη ζωή μας. 2. Ακάθιστος Ύμνος. 3. Ο ναός της Παναγίας της Χορτακιώτισσας. 4. Λαογραφία και Παραδόσεις για την Παναγία τη Χορτακιώτισσα. 5. Η Θαυματουργική Εικόνα της Παναγίας. 6. Ομιλία από τον π. Γεώργιο για την εκκλησία και τη σχέση της με την κοινότητα της Σωτήρας. 7. Δραματοποίηση. (Οι Άραβες καταδιώκουν τους χριστιανούς και καταστρέφουν εκκλησίες και ιερά κειμήλια).	
1	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΥ	Η Παναγία οδηγός στη ζωή μας	Ελευθερία Μιλτιάδου Ελένη Χρίστου Κλειώ Μάρκου	7
2	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΟΚΚΙΝΟΧΩΡΙΩΝ	Ο Ναός της Παναγίας της Χορτακιώτισσας	Ιωακείμ Λοΐζος Κουνούσιση Χριστίνα	8
3	ΤΕΣΕΚ ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΥ		Κυπριανού Γιώργος Γεωργίου Ρεβέκκα Κωνσταντίνου Καλλιρόη	2
4	ΤΕΣΕΚ ΑΥΓΟΡΟΥ		Ιωακείμ Λοΐζος	4
5	ΛΥΚΕΙΟ ΚΟΚΚΙΝΟΧΩΡΙΩΝ	Οι Άραβες καταδιώκουν τους χριστιανούς και καταστρέφουν Εκκλησίες και Ιερά Κειμήλια	Αδάμου Πέκα Ευσεβία Σιόκουρου Μαίρη Μοδέστου Ανδριανή Ισαάκ π. Αναστάσιος Σταύρου π. Σταύρος Πέτσα Φάνη Παναγή Νάσια	22
6	ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΛΥΚΕΙΟ ΔΕΡΥΝΕΙΑΣ	Ο Ακάθιστος Ύμνος Η θαυματουργική εικόνα της Παναγίας της Χορτακιώτισσας	Σκαρίμβα Μάρθα Θεοφυλάκτου Χαρούλα Χαραλάμπους Χαράλαμπος	5

Ο ναός της Παναγίας της Χορτακιώτισσας

Η Θεοτόκος έχει μεγάλη αξία και σπουδαία θέση στην Εκκλησία ακριβώς γιατί ήταν το πρόσωπο εκείνο που περίμεναν όλες οι γενεές και αυτή έδωσε στον Λόγο του Θεού την ανθρώπινη φύση. Η Παναγία, είναι το πιο υπέροχο και αγιότερο πλάσμα που γνώρισε η ανθρωπότητα. Μια ηθική φυσιολογία μοναδικής και εξαιρετικής ωραιότητας, αφού κανένα άλλο πλάσμα δεν κοσμήθηκε με τόσες αρετές, χάριτες και ευλογίες. Κατέχει εξαιρετική θέση στην υμνολογία με σπουδαιότερο αριστούργημα τον Ακάθιστο Ύμνο. Οι πιστοί την τιμούν

*Αρχαίος ναός Παναγίας
Χορτακιώτισσας*

ιδιαίτερα αφιερώνοντας της και πολλές εκκλησίες στο όνομα της. Ένας ξεχωριστός ναός είναι η Παναγία η Χορτακιώτισσα στη Σωτήρα της επαρχίας Αμμοχώστου. Η αρχαία Εκκλησία της Παναγίας Χορτακιώτισσας βρίσκεται νοτιοδυτικά του χωριού Σωτήρα Αμμοχώστου, σε μια περιοχή που ονομάζεται «Χορτάκια». Το τοπωνύμιο οφείλεται σε μικρούς βυζαντινούς οικισμούς – χωριουδάκια, που υπήρχαν εκεί και καταστράφηκαν με τις αραβικές επιδρομές.

Πρόκειται για εγγεγραμμένο

σταυροειδή ναό με τρούλο, κτισμένο κατά τα βυζαντινά πρότυπα, με τοπικό σμιλευτό λίθο, που χρονολογείται στον 12^ο αιώνα. Η Εκκλησία φαίνεται να υπήρξε καθολικό μονής, ή μετοχίου άλλης αρχαίας μονής. Αξιόλογης αρχαιολογικής σημασίας είναι και τα γειτονικά εκκλησάκια, του Αγίου Γεωργίου Χορτακιών, ανάλογης αρχιτεκτονικής και του Αγίου Θεοδώρου Χορτακιών, του οποίου σώζονται τα ερείπια. Αν και τα αρχαία «Χορτάκια» εγκαταλείφθηκαν εδώ και αιώνες, η Παναγία

Χορτακιώτισσα δεν έπαψε να αποτελεί καταφύγιο των πονεμένων ανθρώπων που προστρέχουν στην θαυματουργή χάρη της. Η Παναγία Χορτακιώτισσα είναι θαυματουργή και θεωρείται βροχοποιός, που διαλύει το μεγάλο κακό της ανομβρίας. Με την ανέγερση του κοιμητηρίου της κοινότητας δίπλα από το ναό, συνεχίζει μέχρι σήμερα να γεμίζει με παρηγοριά κάθε πονεμένο άνθρωπο.

Το πρόσωπο της Παναγίας κυριαρχεί στην λαογραφική παράδοση της Κύπρου εκφράζοντας την βαθιά αγάπη των ανθρώπων για τη Θεοτόκο και την πίστη τους ότι η Παναγία είναι σπλαχνική μάνα όλων, που σπεύδει να μεσιτεύσει για τα παιδιά της, όποτε αυτά περνούν μια δοκιμασία. Ένα πανάρχαιο έθιμο που συνδέεται με την θαυματουργή εικόνα και το αρχαίο εξωκλήσι της Παναγίας Χορτακιώτισσας είναι η προσφορά ποικίλων ταμάτων και αφιερωμάτων στην Παναγία, που διηγούνται τα αναρίθμητα θαύματά της και μαρτυρούν την ακράδαντη πίστη των ανθρώπων του τόπου μας στη χάρη της.

*Πρόσοψη ναού Παναγίας
Χορτακιώτισσας*

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ ΛΕΜΕΣΟΥ

Επαρχιακός Συντονιστής: Χρίστος Πελεκανής

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	ΘΕΜΑ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ/ΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΘΕΜΑ: <i>Ο καθεδρικός ναός της Αγίας Νάπας Λεμεσού</i>		ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ: 1. Ιστορία του ναού 2. Ο σεισμός του 1996 3. Η εξωτερική όψη του ναού 4. Η αναθηματική στήλη 5. Το παρεκκλήσιο του Αγίου Μανδηλίου 6. Η εσωτερική όψη του ναού 7. Ο κυρίως ναός 8. Οι τοιχογραφίες 9. Το τέμπλο του ναού 10. Το ιερό βήμα 11. Ιερά κειμήλια		
1	ΛΥΚΕΙΟ ΚΟΛΟΣΣΙΟΥ	Εικονογραφίες και τοιχογραφίες του ναού	Παναγιώτα Ανδρούτσου	12
3	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ	Η εξωτερική όψη του ναού – η αναθηματική στήλη	Γιάγκου Άννα Νεοφύτου Τασούλα	8
4	ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΛΙΝΟΠΕΤΡΑΣ	Η ιστορία του Ναού	Ανδρέας Ιωάννου	12
5	ΣΧΟΛΗ ΟΜΟΔΟΥΣ	Ο σεισμός του 1996	Παναγιώτα Ιωάννου	4
6	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΣΚΑΛ	Η εσωτερική όψη του ναού	Ντορίνα Κουρσάρου	4
7	ΛΥΚΕΙΟ ΠΟΛΕΜΙΔΙΩΝ	Το παρεκκλήσι του Αγίου Μανδηλίου – η κρύπτη	Γεώργιος Ανδρέου Χρίστος Πελεκανής	8
8	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ST MARY'S SCHOOL	Το ιερό βήμα του ναού	Παναγιώτης Κωνσταντινίδης	3
2	ΛΥΚΕΙΟ ΑΓΙΑΣ ΦΥΛΑΞΕΩΣ	Παλαιοχριστιανικές Βασιλικές της πόλεως Λεμεσού	Γιώργος Χρυσοστόμου Ελένη Προκοπίου	12

Ιερός Ναός Αγίας Νάπας

Υπήρξε ο καθεδρικός ναός της Λεμεσού από τις αρχές του 20ου αιώνα. Ο σημερινός ναός είναι ο τρίτος στη σειρά και κτίστηκε στη θέση παλαιότερων. Ο παλαιότερος ήταν, σύμφωνα με την ιστορική παράδοση, βυζαντινό ναΐδριο αφιερωμένο στην "Πλατυτέρα των ουρανών" το οποίο ανακαινίσθηκε το 1700 από τον πρωτοσύγκελο Ιωαννίκιο ο οποίος, ίσως τότε, το μετονόμασε σε Αγία Νάπα. Δεν είναι εξακριβωμένο που οφείλεται η τελευταία αυτή ονομασία. Κατά μια

άποψη, ο ναός πιθανόν να ήταν τότε μετόχι ή εξάρτημα της μονής της Αγίας Νάπας της Επαρχίας Αμμοχώστου, ενώ άλλη εκδοχή αναφέρει ότι η εκκλησία ήταν αφιερωμένη στο Άγιο Μανδήλιο της Αγίας Βερονίκης. Ο πρώτος εκείνος ναός ανεκαινίσθη εκ θεμελιών από τους Μητροπολίτες Κιτίου Ιωαννίκιο και Μακάριο Α'.

Ο δεύτερος ιστορικά ναός, ο οποίος ήταν και αγιογραφημένος, περιβαλλόταν (εκτός από τη βόρεια πλευρά του) από τα κτίρια του Αλληλοδιδασκτικού σχολείου, της Ελληνικής Σχολής και των κατοικιών των ιερέων, έχοντας κατά κάποιον τρόπο όψη μοναστηρίου.

Την 1η Ιανουαρίου 1886, επί Κιτίου Κυπριανού, ελήφθη απόφαση για κατεδάφιση του πιο πάνω ναού και ανέγερση νέου, μεγαλύτερου. Λόγω ελλείψεως οικονομικών πόρων το έργο αναβλήθηκε μέχρι το 1891, οπότε η εκκλησία κατεδαφίστηκε εν μέσω πολλών αντιδράσεων ενοριτών οι οποίοι ζητούσαν να κτιστεί ο νέος ναός σε άλλη περιοχή όπου η ενορία είχε επεκταθεί.

Ο νέος ναός, του οποίου τα σχέδια έγιναν στην Αθήνα από τον αρχιτέκτονα Γ. Παπαδάκη, θεμελιώθηκε την 1η Δεκεμβρίου 1891 και αποπερατώθηκε το 1903, ενώ τα επίσημα εγκαίνια έγιναν το 1911 από τον τότε Μητροπολίτη Κιτίου Μελέτιο Μεταξάκη. Κτίστηκε λίγα μέτρα νοτιότερα του παλαιού ναού, ενώ στη θέση του παλαιού Αγίου Βήματος τοποθετήθηκε μαρμάρινη στήλη προς τιμήν των πεσόντων Λεμεσιανών κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913.

Ο ναός αυτός, ο τρίτος ιστορικά, είναι σταυροειδής με τρούλλο και δύο καμπαναριά, με νάρθηκα και δύο στοές στη βόρεια και νότια πλευρά. Στην αρχή ο ναός είχε ξυλόγλυπτο εικονοστάσι, όπως δείχνει κάρτ ποστάλ του 1903, το οποίο όμως σύντομα αντικαταστάθηκε από το υπάρχον σήμερα μαρμάρινο, που είναι έργο του γλύπτη Α. Θυμοπούλου. Οι αγιογραφίες και διακοσμήσεις στο θόλο, στην οροφή, στην αψίδα του ιερού και αλλού, οι οποίες κοσμούσαν το ναό μέχρι το 1996, οπότε λόγω των μεγάλων ζημιών που προξενήθηκαν από τον ισχυρό σεισμό του χρόνου εκείνου καταστράφηκαν ολοσχερώς, ήταν έργα των Ελλαδιτών ζωγράφων Όθωνος Γιαβοπούλου και Μιχαήλ Κουφού. Μετά την αποκατάσταση των ζημιών του σεισμού εκείνου, ο ναός αγιογραφήθηκε ξανά με αγιογραφίες καθαρά βυζαντινής τεχνοτροπίας.

Πολλές από τις εικόνες που υπήρχαν στο ναό και που σήμερα μεταφέρθηκαν στο Μουσείο της Μητροπόλεως, είναι του 18ου αιώνα. Σημαντικότερη είναι η μεγάλη εικόνα της Παναγίας, επιγραφομένη "Η Αγία Νάπα" του τέλους του 15ου/αρχών 16ου αιώνα, αγνώστου αγιογράφου και η οποία παραμένει στο ναό ως η προσκυνηματική εικόνα της εκκλησίας.

Στον περίβολο του ναού υπάρχει παρεκκλήσιο του Αγίου Μανδηλίου.

Ο ναός της Αγίας Νάπας υπήρξε πάντοτε, και κατά την τουρκοκρατία και κατά την αγγλοκρατία, το κέντρο της θρησκευτικής, εθνικής και εκπαιδευτικής ζωής της Λεμεσού.

Αντί επιλόγου...

Ευχαριστίες στο Συνοδικό Γραφείο Θρησκευτικών Περιηγήσεων και ιδιαίτερα στον Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Μεσαορίας για την προσωπική του φροντίδα και έγνοια για την επιτυχία του προγράμματος και όλους/όλες τους/τις εκπαιδευτικούς που με τις ομάδες τους εργάζονται με ζήλο διαθέτοντας πρόθυμα τον ελεύθερο χρόνο τους.

Ευχαριστίες στις Μητροπόλεις για την παροχή διευκολύνσεων.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στους επαρχιακούς συντονιστές.

Ευχόμαστε το Πρόγραμμα των Μαθητικών Περιηγήσεων στα Θρησκευτικά και Πολιτιστικά Μονοπάτια της Κύπρου να γίνει η αφετηρία για πολλά ταξίδια στην Ιστορία και τον πλούσιο θρησκευτικό πολιτισμό της Κύπρου μας.

Καλό ταξίδι λοιπόν...